

PÉTER LÁSZLÓ

„KIÉ ITT A TÉR?”

A KOLOZSVÁRI FŐTÉR SZÍNEVÁLTOZÁSAI EGY DISKURZUSELEMZÉS TÜKRÉBEN

„Kincses Kolozsvár”, „Szamos parti Athén”, „Mátyás szülővárosa”, „Erdély Fővárosa”, „Az erdélyi filmgyártás központja”, Kolozsvár, Cluj-Napoca, Klausenburg, esetleg Claudiopolis – mind ugyanannak a városnak különböző megnevezései; társadalmi csoport-hovatartozástól, etnikumtól, életkortól, műveltségtől és származási helytől függ, hogy kik éppen melyiket használják. Az ország harmadik legnépesebb városa, fontos kulturális, oktatási és gazdasági központ, négyszázezer lakossal és százezer egyetemistával. Nem véletlen, hogy Kolozsvár¹ egyik kitüntetett „alánya” és kutatási színhelye, terepe a társadalomtudományoknak; a térségben végbemenő változásfolyamatok megértése szempontjából kapitulális jelentőségű és mérvadó annak vizsgálata, értelmezése, ami itt történik. A romániai magyarság szempontjából sem elhanyagolhatóak az itteni események. A társadalomtudományok közül a történettudomány,² a humánföldrajz, illetve a szociológia³ és antropológia⁴ fokozott kíváncsisággal fordul(t) a városhoz mint terephez.

A városra vonatkozó szociológiai és antropológiai elemzések leginkább a tetten érhető, megragadható és leképezhető társadalmi problémákra fókuszáltak: így kerültek részletesebb elemzésre a migráció, életmód, lakáskérdés, elszegényedés és szegregálódás, foglalkoztatás és fekete munka, illetve a nacionalizmus és etnikai konfliktus jelenségei.⁵ Jelen tanulmányban valamelyest én is folytatom ezt a hagyományt. Szociológiai szempontokat szem előtt tartva az „örökzöld” vagy „sztár” témához térek(/-tem) vissza: az interetnikus kapcsolatok átfogóbb kérdésköréhez tartozó „Főtér-ügy” legújabb fejleményei kapcsán arra teszek kísérletet, hogy megragadjam és modellezem Kolozsvár főterének átalakítása kapcsán a helyi médiában megjelent nyilvános magyar nyelvű diskurzusokat. Központi kérdésem a következő: milyen tipikus diskurzusok ragadhatók meg a kolozsvári Főtér átalakítása nyomán az írott médiareprezentációk tükrében? Amellett érvelek, hogy a téma kapcsán megjelent egy olyan töredezett és heterogén diskurzív mező, amiben a beszélők eltérő Főtér-képekkel operálnak, hiszen eltérő célokkal és érdekekkel rendelkező nagycsoportokhoz tartoznak. Úgy vélem, hogy mindez újszerű a helyi magyar nyelvű nyilvánosságban, hiszen a kérdéskör ezúttal nem román–magyar, hanem magyar–magyar vonatkozásban került napirendre.

Esettanulmányom empirikus: azokat az írásokat elemeztem, amelyek 2008 és 2011 augusztusa között a helyi *Szabadság* című napilapban, valamint a *Transindex* hírportálon jelentek meg; adatbázisomba minden olyan írás bekerült, ami az említett periódusban a Főtér kérdéskörnek bármelyik vonatkozását (például átalakítás, a Mátyás-szoborcsoport restaurációja, Iorga-tábla, újraavatás, Főtér hivatalos átadás) taglalta. Kvalitatív, illetve kvantitatív módszereket és technikákat egyaránt alkalmaztam (a módszertani vonatkozásokról lásd az alábbi fejezetet).

Tanulmányom szerkezete a következő: az elméleti aspektusok tömör bemutatása után a kutatás paramétereit és a módszertani aspektusokat prezentálom, majd a központi kérdésre keresem a választ: a diskurzusok ideáltípusait és jellemvonásaikat írom le. Végül írásomat összefoglaló következtetésekkel és a további lehetséges kutatási kérdések megfogalmazásával zárom.

Elméleti és módszertani vonatkozások

Elméleti fogódzók

A téma iránti érdeklődésem nem újszerű. Két korábbi tanulmányom szorosan kapcsolódott a Főtér kérdéséhez: az egyik a főtéri ásatásokat, a másik pedig a rendszerváltás után a városban végbement nagyhatású átalakulási folyamatokat taglalta, nevezetesen a posztmodern városeelemek megjelenését Kolozsvár társadalmi terében.⁶ Jelen tanulmányban – követve ezt a „tradíció-t” – az utóbbi írás által használt elméleti keretet most is érvényesnek tekintem. Úgy vélem, hogy a városok fizikai arculata és az objektív társadalmi változások között van egy dialektikus (oda-vissza ható) kapcsolat.⁷ Továbbá elfogadom, hogy a városi tér elsősorban mentálisan is felépített,⁸ hiszen a városiak számára a terek különböző módon nyilvánulnak meg. Megnyilvánulhatnak megtapasztalt formában, elképzelt és végül megélt formában.⁹ A városi tér – kiemelten a főterek – olyan jelenség, ami a társadalmi kapcsolatokat nem csupán kifejezi, térben megjeleníti, hanem képes azokat meg is határozni.¹⁰ A beépített környezet nem csupán fizikai jelenlétével létezik, hanem a hozzá absztrakt szinten kapcsolt jelentések és szimbólumok révén, amelyek a mindennapok szintjén a társas tevékenységeket, kapcsolatokat, egyéni és közös identitásokat meghatározzák és strukturálják. Magyarán, a terek nemcsak földrajzi és fizikai, hanem mentális értelemben is konstruálódnak – a társadalom működése szempontjából pedig ez utóbbi a fontosabb.¹¹

Abban az esetben, ha a társadalom szerkezete megváltozik – mint ahogyan a rendszerváltás után Románia és szűkebb értelemben Kolozsvár is megváltozott –, akkor annak előbb-utóbb térbeli lenyomata is megjelenik.¹²

Kolozsvár gazdasági és társadalmi szerkezete¹³ 2004 után egyre hangsúlyosabb posztmodern (pontosabban posztindusztriális) jelleget kapott, a terek de-etnicizálódtak,¹⁴ a munkásosztály lényegében megszűnt a posztfordista kurzus következtében.¹⁵ Ezzel összhangban született meg a Főtér átrendezési terve is.¹⁶ A megszületett új Főtér vitát gerjesztett, hiszen – várhatóan – a tervezők és a városlakók egy részének a „fejében” lévő jelentései, tudása, tradíciói nem vágtak egybe: ugyanaz a tér eltérő absztrakciókat generált. Ezeknek a mentális lenyomatoknak a feltárására törekedtem, amit a diskurzusokban véltem felfedezni.

1. fotó

A kolozsvári Főtér 1869-ben

Fotó: Veress Ferenc (A budapesti Szabó Ervin Könyvtár tulajdona, Fekete Zsolt bocsátotta lapunk rendelkezésére.)

A Főtérrel kapcsolatos jelenségek kutatásának két eltérő iránya lehet. Egyrészt a szerkezeti, hangsúlyosan építészeti és infrastrukturális adottságainak, lehetőségeinek a tudományos igényű vizsgálata, másrészt pedig a tetten érhető változások társadalmi következményeinek és ezek szimbolikus jelentésrendszereinek elemzése. Jelen tanulmányban ezzel foglalkozom: volt egy eltervezett és gyakorlatba ültetett átalakítási projekt, amit a tervezők (és a megrendelő, a Kolozsvári Polgármesteri Hivatal) *egyféleképpen* (a szakemberek által máshol megfigyelt, szándék szerint a globális trendekkel összhangban, de-etnicizáltn) képzeltek el, amire a magyar közösség számottevő

része *másféleképpen* reagált és máshogy értelmezett. A kétféle elképzelés közötti *nyilvános virtuális* részben születtek meg az elemzett diskurzusok.

A fentiekben megnevezett elméleti keretben további felvetésem hermeneutikai: a diskurzusokat társadalmilag alakított szövegeknek tekintem, amelyeket olvasni és értelmezni lehet; úgy tekintem, hogy ezek olvasata és interpretációja alkalmas arra, hogy érdekes és tanulságos információkkal szolgáljon a helyi magyar társadalomról (csoportérdekekről, viszonyrendszerről, világszemléletekről). Elemzésem kritikai: az eredményeket leginkább a konfliktualista paradigma¹⁷ fogalomrendszerében érdemes értelmezni, a tágabb társadalmi folyamatokba beágyazottan – egyrészt a kétezres években végbe ment gazdasági növekedés, majd a jelenlegi gazdasági válság körülményei, másrészt pedig a de-etnicizált, posztmodern jellegű város irányába történő átalakulás fényében.

Alkalmazott módszertan

Alapozó kutatásom során a következőképpen jártam el: első lépésben egy kimerítő cikkgyűjteményt alakítottam ki azokból az írásokból, amelyek a Főtér átalakítása kapcsán magyar nyelven a *Szabadságban* és a *Transindexen* megjelentek.¹⁸ Elemzési egységnek a szövegeket (cikkeket) tekintettem, objektív leíró és magyarázó változóknak pedig *a szöveg származásának helyét, megjelenésének időpontját, szerzőjét, típusát, jellegét, valamint a tárgyalta központi kérdéskört*.¹⁹ Második lépésben a szövegeket egy elsődleges, exploratív kvalitatív elemzésnek vettem alá, ami alapján újabb, kvalitatív változókat alakítottam ki:²⁰ a szövegeket kategorizáltam a használt *központi szimbólumok, a térrendezéssel szembeni magatartás, a román közösséggel szembeni attitűd, valamint a magyar múlt jelentősége a narratívákban* változók szerint, majd ezek alapján az egyes írásokat kategorizáltam. Harmadik lépésben a fenti változókat tartalmazó standardizált eszközt („kvázi-kérdőívet”) dolgoztam ki, aminek alapján kvantitatív elemzésre lehetőséget adó adatbázist építettem a cikkekből, amit negyedik lépésben a Krippendorff által megadott recept szerint statisztikai elemzésnek vettem alá.²¹ Ötödik lépésben pedig, a statisztikai eredmények birtokában, a szövegeken diskurzuselemzést végeztem el. Gyakorlatilag arra a kérdésre kerestem a választ, hogy *„ki, mit és hogyan mond, kinek, miért és milyen hatással?”*²²

Értelmezésemben a diskurzusok²³ olyan *strukturáló struktúrák*,²⁴ amelyek arra valók, hogy a társadalmi valóságot felosztva és értelmezve *megmondják egy változó helyzetben, hogy „kik vagyunk és honnan jöttünk”*. Ezt tekintem elsődleges funkciónak. Tipizálása érdekében a következőket feltételeztem: a szöveget nem önmagában véve (lezárt, „kész”), önálló produktumként, hanem *megnyilatkozásként, beszédhelyzetként kezeltem*. A leírás és bemutatás éppen ezért nem (volt) elválasztható az értelmezéstől, számot ad a beszéd azon vonatkozásáról is, ami a valóság felosztására és újrendezésére vonatkozik

(értsd beszédcselekvések). A diskurzusnak mint narrációnak az egyes szövegeken túlmutató jelentése és jelentősége van: adott szövegek közötti kapcsolat van, ezek konvergensen határozzák meg a diskurzus általánosabb jelentését és jelentőségét, valóságalkító képességét.²⁵ Éppen ezért az interpretációnak a *textualitás, intertextualitás és kontextualitás háromszögében kell mozognia*.²⁶

Mindezek figyelembe vételével a kvalitatív diskurzuselemzés során a következő lépéseket tettem: a szöveg szoros olvasata, a nyelvi szint (képek, metaforák, szimbólumok, nyelvi alkotó elemek) számbavétele után a szemantikai, jelentésbeli szinten az összefüggő szövegcsoportok társadalmi kontextusba helyezése következett, ami a nagy szemantikai egységek (ideál)tipologizálását alapozta meg. Majd ezek leírása, illetve egymáshoz és a társadalmi helyzethez – a Fötér átalakításához – való viszonyban való értelmezése zárta a sort.²⁷

A típusokat a Weber által felállított módszer alapján konstruáltam.²⁸

Források és forráskritika

Tudatában vagyok annak, hogy megállapításaim korlátozott érvényűek abban a tekintetben, hogy a kolozsvári Fötér-ügy kapcsán megjelent írásoknak csak egy lehetséges szeletét vizsgáltam. A kérdésben napvilágot látott írások nagyon szerteágazóak és sokfélék: más fórumokon is számos olyan megnyilatkozás született, ami szintén elemzésre érdemes.²⁹ Ugyanakkor hasznos lenne a román nyelvű médiadiskurzusokat is (egyszer) górcső alá venni. Továbbá a második nyilvánosságban megjelent megnyilatkozások is árnyalnák a képet – a különböző internetes vitafórumokon és a cikkek nyomán született kommentek további adalékokkal szolgálhatnak. Azonban úgy vélem, hogy a *Szabadság* és a *Transindex* cikkeinek elemzése alkalmas arra, hogy a feltett kérdést egy szűk esettanulmány keretei között megválaszoljam. Erre a cikkek viszonylag nagy száma, a beszélők széles palettája, a műfaji gazdagság és a tág témalefedettség egyaránt alapot szolgáltat. Bár a két forrás esetében kimerítő adathalmazzal dolgoztam, az eredményeket elsősorban relevánsnak és trendszerűeknek tekintem, nem pedig statisztikai értelemben reprezentatívnak; mondanivalóm érvényessége a két fő forrásra korlátozódik, bár véleményem az, hogy egy kiterjedtebb vizsgálódás is hasonló eredményekkel szolgálna.³⁰ Írásomat egy interpretációnak tekintem a lehetséges interpretációk közül.

A továbbiakban felvázolom az eseménysort, majd a statisztikai eredmények után leírom a tipikus diskurzusokat.

Kolozsvár Főtere(i) a diskurzusokban

A kolozsvári Főtér változása a társadalmi változások következtében: a kontextus

A kolozsvári Főtér átalakítási terve³¹ 2006 tavaszán kezdett világosabban körvonalazódni. Ekkor került nyilvánosságra, hogy a Polgármesteri Hivatal pályázatot hirdetett, aminek keretében a Főtér és a közvetlenül szomszédos belváros (pontosabban az Eroilor / Deák Ferenc utca) egyik része gyalogos-övezetté alakul át, majd a Főtér is új arculatot kap, kiemelten figyelve az autósforgalom korlátozására. Ekkor vált végérvényessé, hogy a Gheorghe Funar idejében (1994) ásott két szélső archeológiai kutatóárkot betömik, a középsőt meg valahogyan konzerválják.³²

2. fotó

A kolozsvári Főtér az archeológiai ásítások idején

Fotó: Fekete Zsolt, 1999

A pályázatást és a szelekciót, majd a pályamunkák kiállítását kvázi-érdeklenség övezte. A folyamatban a radikális változás 2009 tavaszán állt be, amikor megkezdődött a nyertes Planwerk által készített terv kivitelezése: április legvégén a teret körbedeszktázták, az építőteleppé lett tér látványát elzárták a járókelők elől. Ekkor indult el a közvita, ami a későbbi eredmény kapcsán hol manifeszt, hol pedig latens formában ma is tart. A félig felújított teret³³ hivatalosan a városvezetés 2009. november 2-án adta át, ami ellen magyar fiatalok hátat fordítással tiltakoztak (azzal érveltek, hogy a megnyitóra a magyar szervezeteket nem hívták meg).

Az eseménysorban ez az egyik legfontosabb momentum – mint majd látni fogjuk –, a változtatással kapcsolatos megnyilvánulások majdnem mindegyike ezzel a pillanattal fogalmazódik meg. Egy román–magyar kormányközi megállapodás értelmében 2009 júliusa és 2010 novembere között a térrendezés részeként folyt a Mátyás-szoborcsoport restaurációja: a lovas szobrot majdnem másfél évig eltakarták és felfüggesztették, az alakokat elszállították, a talapzatot újjáépítették. A vitáktól nem mentes restauráció eredménye 2010. november végén vált láthatóvá. Ennek egyöntetű pozitív fogadtatása volt. Mivel a szobor hivatalos átadása késett, 2011. január 21-én civilek egy performansz keretében szimbolikusan leleplezték/átvették, majd rövidesen, február 23-án (Mátyás király születésnapján) helyi politikusok és az egyházak képviselői nem hivatalosan felavatták; ezt a sort végül az április 2-i hivatalos leleplezés zárta.

3. fotó

A felújított Mátyás-szobor hivatalos leleplezése

Fotó: Haáz Sándor, 2011

Tavasszal, 2011. május 24-én a szobor elé visszakerült az úgynevezett Iorga-tábla,³⁴ ami ismét széleskörű állásfoglalásokat és véleményeket generált. A Főtér-kérdéskörhöz további járulékos események kapcsolódnak. Ezek között mindenképpen kiemelendő a 2010 és 2011 augusztusában megszervezett Kolozsvári Magyar Napok rendezvénysorozat, a Fótéren szervezett többi rendezvény/fesztivál (kiemelten az Ursus sörfesztivál, 2011. június), valamint az agrárpiac-tervezet (2011. augusztus).

A fenti események – valamint a közöttük való kapcsolat – képezi az általam elemzett szövegek tárgyát, toposzát – sok esetben ezek keverten jelennek meg az írásokban. A következőkben vessünk egy pillantást a módszertani részben jelzett változók statisztikai eloszlására.

Az elemzett szövegek: a textus

A cikkek a 2008 és 2011 közötti periódust fedik le. Összesen 161³⁵ írás alkotja azt a szövegalmazt, amire kijelentésemet alapoztam. Az 1. táblázatban látható, hogy a média figyelme az átalakítási tervek gyakorlatba való ültetésének körvonalazódásával irányult (ismételten) a Fötér felé.³⁶ Bár az átalakítási elképzelések 2006 óta ismertek, 2008-ra pedig a tervek is elkészültek, a boom valójában jóval később következett be: a megnyilatkozások száma 2009

1. táblázat

Az elemzett cikkek forrása és megjelenésének időpontja

A megjelenés éve	A cikk forrása		Összesen
	<i>Transindex</i>	<i>Szabadság</i>	
2006	1	0	1
2008	5	0	5
2009	11	44	55
2010	12	12	24
2011	30	46	76
Összesen	59	102	161

áprilistól kezdett emelkedő ívben növekedni. Ekkorra már körbedeszékkázták a Fötéret. 2009-ben tehát 55 cikk jelent meg, ami a következő évi némi csökkenés után (24) éri el a tetőpontot: 2011-ben rekordszámú esemény történt. A *Szabadság*ban folyamatosan több cikk jelent meg (helyi lap lévén ez természetes is).

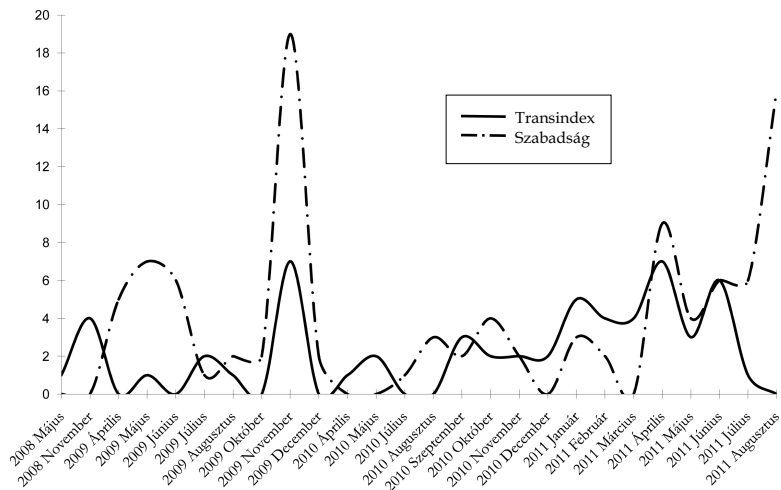
Mi a toposzok eloszlása? Szemléletes, hogy a legtöbb írás a Fötér átalakításával foglalkozik (29), amit a Mátyás-felavatás kérdéskör követ. A királyt ábrázoló köztéri csoport kérdésének a *Transindex* folyamatosan nagyobb teret szánt, mint a *Szabadság*, 2010-ben lényegében ez a fórum tartotta napirenden a kérdést. Minden más témában a *Szabadság* több írást jelentetett meg. Látszólagos kivételt a Iorga-tábla ügye képez, ami leggyakrabban a Fötér átalakítása-témakör fényében jelent meg, tehát oda van sorolva (2. táblázat).

A toposzok sorrendiségükben a következő ívet futották be: az általános átalakítás (2009. május–november), hivatalos átadás (2009. november 2.), Mátyás-szoborcsoport restaurálás (2009–2010), Mátyás-szoborcsoport átadások (2011. január–április), illetve a Iorga-tábla. Járulékosan a Fötéri rendezvények (2001. május–június), illetve Kolozsvári Magyar Napok (2010. augusztus, de kiemelten 2011. augusztus). Az idei eseménydús év természetesen a cikkek tekintetében is megnyilvánul. Mindezt a „sűrűség-mutató” görbéről is leolvashatjuk, bár a Fötér átalakítása latensen folyamatosan jelen van a többi toposz kapcsán³⁷ (azokat mintegy keretezi).

2. táblázat
A toposzok eloszlása

A tárgyalt központi kérdéskör	A cikk forrása		Összesen
	Transindex	Szabadság	
A Főtér szűkebb értelemben vett átalakítási terve, kivitelezése	2	27	29
A Főtér hivatalos átadása, avatása	6	14	20
A Mátyás-szoborcsoport felavatása	20	12	32
Kolozsvári Magyar Napok	0	12	12
A Főtéren szervezett rendezvények (városnapok, sörfesztivál, koncert)	1	10	11
Parkoló létesítése	1	6	7
A Mátyás-szoborcsoport restaurálása	13	5	18
Egyéb (pl. December 1.)	2	5	7
A Főtér kérdésköre általában	1	5	6
A Iorga-tábla kérdésköre	13	3	16
A zászlórudak felállítása	0	3	3
Összesen	59	102	161

1. grafikon
Az újságcikkek megjelenésének üteme (forrás szerint)

A legsűrűbb hónapok 2009 novembere, valamint 2011 áprilisa és májusa; 2010 májusa pedig a skála ellenkező értékeit produkálja: ekkor a legkevesebb a megjelent cikkek száma; ebben az évben fele-fele arányban osztozik az írá-

sokon a *Szabadság* és a *Transindex* (összesen 24 szöveg, szemben a 2011-es 76 szöveggel, ami az egész periódus teljes szöveganyagának majdnem a felét adja. Jogosan mondhatjuk, hogy a diskurzusok 2011-re kristályosodtak ki, bár a narratívák alaphangjai már 2009-ben jól körvonalazódtak (1. grafikon).

Nem érdektelen az sem, hogy műfaj tekintetében hogyan oszlik el az empirikus anyag. Megfigyelhető egy témakezelési különbség a *Transindex* és

3. táblázat

A szövegek típusa a forrásuk szerint

A szöveg típusa	A cikk forrása		Összesen
	<i>Transindex</i>	<i>Szabadság</i>	
híradás	23	19	42
vélemény	4	34	38
riport	8	28	36
hivatalos nyilatkozat	16	8	24
interjú	5	7	12
kerekasztal	1	0	1
szakértői elemzés	0	2	2
olvasói levél	0	3	3
egyéb	2	1	3
Összesen	59	102	161

a *Szabadság* között. A *Szabadság*ban jóval több vélemény kapott helyet (34:4 arányban), míg a hírportál a híradás és a hivatalos nyilatkozatok tekintetében vezet (23:19, valamint 16:8 arányban). Az összes szövegek halmazában a híradás (42), a vélemény (38) és a riport (36) dominál. Hangsúlyosabban megjelenik még a hivatalos nyilatkozat (24), az interjú és a szakértői vélemény (ez a kettő a tanulmány szempontjai szerint tartalmilag

majdnem azonos, az interjúalanyok jó része szakértőként nyilatkozik). Bár kis számban bukkan fel, az olvasói levél szerepe sem elhanyagolható (majd a kvalitatív tartalomelemzés alfejezetben erre visszatérek). Megállapítható, hogy a *Szabadság* az elsődleges fóruma a „külső” véleményeknek (3. táblázat).

4. táblázat

A szövegek jellege forrásaik szerint

A tárgyalt központi kérdéskör	A cikk forrása		Összesen
	<i>Transindex</i>	<i>Szabadság</i>	
tárgyilagos, objektív (nem tudományos)	20	29	49
értékelő, szembesítő	29	61	90
személyes, érzelmi-affektív	4	7	11
tudományos, szakszerű	5	5	10
egyéb	1	0	1
Összesen	59	102	161

Kíváncsi voltam, milyen az írások halmazának szerkezete a szöveg jellege szerint.³⁸ A szövegek jó része (összesen 90:11) normatív vagy kimondottan szubjektív jellegű volt (ez utóbbiak nagyrészt a *Szabadság* Vélemény oldalán jelentek meg). Elenyésző a tudományos jellegű írás (fele-fele arányban adott helyet a *Transindex* és a *Szabadság*), de viszonylag magas a tárgyilagos objektív írások száma is³⁹ (4. táblázat).

Az előzetes tartomelemzéssel arra voltam kíváncsi, hogy az írások (pontosabban az írások szerzői) hogyan oszlanak el a Fötérrel szemben tanúsított attitűdjük szerint. Összességben azt mondható el, hogy a mezőny kiegyensúlyozott, hiszen a 161 szövegből 54 a negatív, 63 semleges, míg 20 értékelhetetlen. A pozitív hozzáállású írások száma 24. Azonban, ha a forrásaik szerinti bontásban nézem az attitűdöket, akkor világossá válik, hogy az ellenzők leginkább a *Szabadság* hasábjain nyilvánultak meg; míg,

5. táblázat

A Fötér átrendezésével szembeni attitűd
(a teljes adathalmazra vonatkozóan)

Attitűd	A cikk forrása		Összesen
	<i>Transindex</i>	<i>Szabadság</i>	
negatív	14	40	54
semleges	26	37	63
pozitív	14	10	24
értékelhetetlen	5	15	20
Összesen	59	102	161

ha a kizárólag az átrendezésre reflektáló írásokat nézzük, akkor a döntő többség elmarasztalja az eszközölt változásokat (a *Szabadság* esetében, a *Transindex* e téren kiegyensúlyozott, bár igaz, hogy jóval kevesebb véleményírásnak adott teret). Egyik fontos megállapításként jelenthető ki, hogy az átrendezés döntően negatív terminusokban értékelt (a *Szabadság*ban csak három írás jelent meg, ami a változást expliciten pozitívnek értékelte – 5. táblázat).

Összefoglalásképpen megjegyzem, hogy nagy általánosságban a *Transindex* visszafogottan kezelte a Fötér-tematikát (kevesebb írás, több híradás, tárgyilagosságra való törekvés, inkább semleges hangnem), de lefedte a változásokat, és tág teret biztosított az eltérő beszélőknek (szakértők, kiemelten politikusok, véleményvezérek). Mondhatni, egy *big picture*-t kínált. Másik adatforrásom, a *Szabadság* nagyobb arzenállal és tágabb keretben követte/prezentálta és alakította a közönség véleményét; tekintélyes mennyiségű írás, különféle világnézetű beszélők, változatos felvetések jellemezték. Vélemény-oldalán pregnánsan jelenítette meg az ütköző álláspontokat, teret adott egy relatív nagy szórású véleménypalettának. Összességében inkább reflexív, és egy melankolikus és nosztalgikus életérzést sugall (a tartalmi vonatkozásokra alább részletesen kitérek).

Tipikus diskurzusok és jellemvonásaik: az intertextus

Elemzésem célja diskurzustipológiák kidolgozása volt. A fentiekben prezentált statisztikai jellemzés elsősorban a típusok jobb megértését célozta.

Az eredmények szerint két átfogó véleményáramlat keretezi a diskurzusokat; mindkettő megjelenik a két általam elemzett médiaintézmény szövegei között. Egyik – a domináns – a *reflexív véleményvonulat*. Ez, természetét tekintve érzelmi-affektív, jellege normatív, erősen értékelő. Az azonosított diskurzustípusok jó része általa meghatározott – nem véletlenül, hiszen mint tudjuk, a diskurzusok sohasem semlegesek. A másik – marginális – a *relatíváló véleményvonulat*, ami racionális természetű, kevésbé normatív. Ebben a keretben jelennek meg a fő ideáltípusok. Ezek a következők: *alternatív-generációs diskurzus*, *szakmai-professzionális diskurzus*, *radikális változásellenes diskurzus*, valamint a *modernista diskurzusok* és a *konszenzusereső diskurzus* (az atipikus típus elenyésző jelentőségű, ezért nem is foglalkoztam vele behatóbban). Az elemezett periódusban ezek közül elsősorban a *radikális-változásellenes diskurzusok* domináltak a közéletet.

A típusok kritériumait a szövegek tartalomelemzése nyomán állítottam fel. Arra törekedtem, hogy a kritériumok mindegyik típusra alkalmazhatóak legyenek, hogy ezeket a leírásban össze lehessen hasonlítani. A következő mutatókat használtam: a narratíva természettörténete (alakulása), ennek tartalma, a szerepeltetett alanyok, a Főtér átalakításával szemben tanúsított magatartás mellett a használt központi szimbólumok, a magyar múlt jelentősége a narratívában, valamint jellege, a Főtérnek szánt szerep, valamint az alkalmazott eszközök. Ezek alapján a következő fő típusok alakultak ki:

Radikális-változásellenes diskurzus

Az elemzett periódusban a radikális-változásellenes diskurzus dominálta a közbeszédet. Származási helye elsősorban a *Szabadság* napilap volt, főleg a Vélemény oldalon kapott tág teret. Rendszerint erősen normatív-diskurzív keretben, idő- és értékszembesítő módon beszéli el a Főtér története (történelme) mentén Kolozsvár mint korabeli polgárosodó és modernizálódó város történelmét. A Főtér ezekben a narratívákban egyfelől a történelmi magyar múlt, másfelől pedig a helyi kolozsváriság letéteményeseként jelenik meg. Ebben a történelmi folyamatban megjelennek olyan töréspontok, amelyek a közösség életében bekövetkezett társadalmi drámákat⁴⁰ jelzik. Ilyen momentumként jelenik meg az átalakítás egész folyamata, a Iorga-tábla elhelyezése, az egész funari periódus a város történetében (ami a rendszerváltás utáni első Iorga-tábla visszahelyezésével és az archeológia ásatások ügyével is járt), de a város népességének és összetételének a megváltoztatása a kommunista periódusban is drámaként értelmezett. Ez a diskurzus a Főtér-problematikát (egészében) mint közösségi problémát prezentálja. A térrel történ-

tek valójában a helyi magyarsággal megtörtént igazságtalanságokat reprezentálják: a Fötér átalakítása valójában a kolozsvári magyarság átalakítási (szimbolikus megszüntetési) kísérleteként értelmezett. A felvetés nem esztétikai, nem is funkcionális, hanem etnikai. Ebben a diskurzustípusban a magyar múlt szerepe magas.

Ebben a felvetésben minden, ami a Fötérrel „megesett”, szimbolikusan az igazi kolozsváriakkal esett meg, áttételesen pedig az egész kolozsvári magyarsággal. A narratíva természetétörténete éppen ezért ciklikus, folyamatosan visszatérő, hiszen bármi, ami a Fötérrel történik (legyen az átalakítás, zászlórúdépítés, sörfesztyál vagy egyéb) a kolozsvári magyarság viszonylatában kerül értelmezésre.

Nem véletlen tehát, hogy a diskurzus az átalakítással szemben pozicionálja magát, azt pótolhatatlan közösségi veszteségként prezentálja, erősen moralizáló, érzelmi-affektív keretben, etnocentrikus módon. Az olyan negatív konnotációjú fogalmak, mint a „zsibvásár”, „piactér”, „anziksz”, „szerepcsétlenség”, „átadtuk”, „átvették”, „már nem...”, „brutális beavatkozás”, esetleg „arcul csapták a kolozsvári magyarságot”, vagy a *Volt egyszer egy Fötér* vagy *Fötéri borsonyos pogrom*, *Búcsú a Fötértől*⁴¹ címek azt sugallják, hogy a tér a közösség számára elveszett, odalett, végleg eltűnt. Valami élet- és múltidegen, *sivár betonrengeteg* jött helyette létre a *Mesterséges metamorfózis* nyomán.

Az elvesztés metaforája mentén a radikális változásellenes diskurzus funkciója (a beszédcselekvés révén) virtuálisan visszaállítani a Fötér régi, „igazi” jelentését. Ami egyébként meg is történik azokban a tematizációkban, amelyek a Kolozsvári Magyar Napokra reflektálnak. Ha a korábban említett Turner-féle elméletet alkalmazzuk, akkor jól leírhatóak a történések. Turner a folyamatszerűnek tekintett társadalmi dráma négy egymást követő mozzanatát különítette el: 1. Az egyén(ek) és csoport(ok) kapcsolatában beálló *törés (breach)*, ami az együttélést szabályozó kulturális normák feletti konszenzus megbomlásának a következménye. 2. A *krízis* vagy *válság (crisis)*, ami a törés mélyülésével nyílt konfliktus formáját ölti. 3. A *helyreállító cselekvések (adjustive mechanism)*, amit a közösségek vezetői léptetnek működésbe. 4. A *reintegráció (reintegration)*, a törés kiküszöbölése és a közös kulturális normák helyreállítás és/vagy kidolgozása. Ebben a logikában a törés az átalakítás eseményének felel meg (értsd a tér elvesztése a magyarság számára). A krízist nem csupán a tér tartós arculatvesztése generálja és tartja fenn, hanem az a tény is, hogy ebben a drámában magyar etnikumú személyek – politikusok, szakemberek – is részt vettek: „*elkótyavetyélték*”: „*Miért hagytuk, hogy így legyen?*” A 2010 és 2011 augusztusában megszervezett – sikeres – Kolozsvári Magyar Napok képezik a helyreállító cselekvéseket, amit kiválóan illusztrálnak a *Visszafoglaltuk Kolozsvár Fötérét, Erdély fővárosa nem halott város, Fötér foglalás huszár módra* vagy a *Jutalomünnepe* szalagcímei. A Kolozsvári Magyar Napok időszakára a radikális változásellenes diskurzus által leírt társadalmi

rend időszakosan megszűnik ugyan, de a kulturális eseménysor végével újra bekövetkezik a társadalmi dráma; a tér végleges arculatváltozása miatt a reintegrációra már nem kerülhet sor.

A legfontosabb vonásokat egy szintetikus táblázatban (6. táblázat) foglaltam össze.

6. táblázat

A radikális-változásellenes diskurzus ideáltípusa

Indikátorok	Radikális változásellenes diskurzus
A narratíva természettörténete	Ciklikus, visszatérő
Tartalma	A főtéer mint veszteség, társadalmi dráma
Alanya	Az „igazi kolozsváriak”
A Főtéer átalakításával szembeni attitűd	Erősen negatív
A központi szimbólumok	Kolozsvár, Mátyás, Főtéer, piactér, kolozsváriság, történelem, magyarság
A magyar múlt szerepe	Nagyon magas
A diskurzus funkciója	A régi jelentést visszaállítani, meghatározni az „igazi” kolozsváriságot
A Főtéer funkciója	Reprezentatív, a kolozsváriság térbeli megjelenítése
Jellege	Moralizáló, érzelmi-affektív, etnocentrikus, etnicizált
Alkalmazott eszközök	Összehasonlítás, történeti összehasonlítás (múlt-jelen, Kolozsvár – más város)
Helyi hatalommal szembeni attitűd	Negatív
Negatív értelmű fogalma(i)	Posztmodern, multikulturalitás, zsidóvásár, anizsz, merénylet, csiricsaré, sörfesztivál, rock-koncert
Tematizált történelmi momentumok	Főtéer díszterré váló alakítása, Mátyás leleplezése, Kolozsvár modernizációja, jelenlegi társadalmi átalakulások
Tárgyalt toposzok	Kimerítő
Forrása	<i>Szabadság</i> (Vélemény oldal)

A fenti típussal áll szemben a *modernista diskurzus*.⁴² Mindvégig marginális volt és kizárólag az átalakításra fókuszált. Alakítói leginkább a fiatal generációhoz tartoztak, akik a Főtéer arculatváltoztatásával kapcsolatban pragmatikus álláspontra helyezkedtek és közösségi-interakciós szempontokat tartottak szem előtt. A teret „profán”, használhatósági kritériumok szerint értékelték: deklaráltan használati lehetőségként tekintettek rá. Ebben a diskurzusban a Főtéer olyan térként jelenik meg, amit a város lakói elsősorban nem emlékezésre, a múlt előtti tisztelgésre használnak, hanem „benne vannak”, időznek ott, szórakoznak, közösségi élményeket szereznek. Az átalakítás modernizációs lehetőségként jelenik meg (abban az értelemben, hogy

Kolozsvár is hasonló arculatot kap, mint más európai nagyváros – az előzőekben leírt ellendiskurzus mindezt utánzásként és a helyi sajátosságok feladásaként értelmezi). Ebben a logikában a multikulturalitás és a globalizáció – mint európai betagolódás – fogalmait ez a diskurzus pozitív értelemben használja (7. táblázat). Legközelebb az alternatív-generációs diskurzushoz áll.

7. táblázat
A modernista diskurzus ideáltípusa

Indikátorok	Modernista diskurzus
A narratíva természetétörténete	Egyszeri
Tartalma	A Fötér mint közösségi tér
Alanya	A térhasználó
A Fötér átalakításával szembeni attitűd	Pozitív
A központi szimbólumok	Kolozsvár, Mátyás, Fötér, Európa, multikulturalitás
A magyar múlt szerepe	Alacsony
A diskurzus funkciója	Térre vinni az egyéneket
A Fötér funkciója	Interakciós
Jellege	Argumentatív, Európa-centrikus, latensen etnikus
Alkalmazott eszközök	Összehasonlítás (Kolozsvár – más európai város)
Helyi hatalommal szembeni attitűd	-
Negatív értelmű fogalma(i)	Változatlanság, maradiság
Tematizált történelmi momentumok	EU-csatlakozás, gazdasági növekedés
Tárgyalt toposzok	Fötér-átalakítás
Forrása	<i>Szabadság</i> (Vélemény oldal)

Konszenzuskereső diskurzus

Elsősorban az átalakítás következtében megjelent diskurzusokra reflektál, a radikális változásellenes és a modernista diskurzusok „vetekedése” következtében.⁴³ Marginális maradt, és elsősorban a magyar közösségen belüli konszenzushiányra (vagy más szavakkal a turneri krízisre) fókuszált, amit problémaként definiált. Fontos megjegyezni, hogy a szakmai-professzionális diskurzus kivételével az egyedüli olyan típus, ami a Fötérrel három dimenzióban, a térbeli látványelemekkel összhangban szemlélte. Míg az összes többi a kérdést „vízszintes síkban” kezelte, addig ebben a narratívában tematizálódik, hogy a Fötérhez szervesen hozzátartoznak a környező paloták, épületek, amelyek változatlanok maradnak, amelyek magyarok, és amelyek szükségszerűen összekötik a magyar embereket – függetlenül attól, hogy a változtatást pártolják-e vagy sem. A Fötérrel – bármilyen fizikai állapotban és kinézetben – a magyarság számára elsősorban közös-integratív társadalmi tér kategóriában értelmezi: mindez a társadalmi drámában a *reintegráció*

(*reintegration*), szakaszának a törés kiküszöbölésére és a közös kulturális normák helyreállítására és/vagy kidolgozására tett kísérleteként értelmezhető. Ebből kifolyólag, az erőtlensége ellenére (három szerző négy cikke tartozik ide), szerepe magas. Ideáltipikusan mindezt a 8. táblázatban foglaltam össze.

8. táblázat

A konszenzusereső diskurzus ideáltípusa

Indikátorok	Konszenzusereső diskurzus
A narratíva természettörténete	Egyszeri
Tartalma	A konszenzus hiánya
Alanya	Vitázók
A Főtér átalakításával szembeni attitűd	Elfogadó
A központi szimbólumok	Kolozsvár, Mátyás, Főtér, Mi, környező épületek (New York kávéház, Rhédey-palota, Kakasosház, Szent Mihály templom)
A magyar múlt szerepe	Magas
A diskurzus funkciója	Konszenzust teremteni
A Főtér funkciója	Integrációs
Jellege	Problémamegoldó, argumentatív
Alkalmazott eszközök	Leírás
Helyi hatalommal szembeni attitűd	Negatív
Negatív értelmű fogalma(i)	Konfliktus, széthúzás
Tematizált történelmi momentumok	-
Tárgyalt toposzok	Főtér-átalakítás, avatások, szoborrestaurálás
Forrása	<i>Szabadság</i> (Címlap, Vélemény oldal), <i>Transindex</i>

A szakmai-professzionális diskurzus

Komplex témakör lévén – a folyamatot magát hatósági kérésre építész szakemberek „indították el” – a szakmai-professzionális diskurzus meghatározó volt a nyilvános beszédmódok közötti versengésekben. Ez a típus adta meg a térrendezéssel kapcsolatos beszédmódok alapfogalmait és alapvonásait (amit egyesek negatív, mások pedig pozitív jelentéssel használtak). Kronológiai sorrendben elsőnek jött létre; a megszólaltatott szakértők (többnyire a tervező építészek, kivitelezők, restaurátorok, más szakemberek) szakmai terminusokban érveket prezentáltak a terv menetére és várható eredményére vonatkozóan – etnikai konnotációk nélkül (9. táblázat). A többi diskurzus számára megkerülhetetlen vonatkoztatási rendszerré vált. (A radikális változásellenes diskurzus megkísérelte dekonstruálni, a modernista pedig abból táplálkozott; a konszenzusereső meg a mindkét fél számára elfogadható elemeket kereste meg és használta fel érvelésében).

9. táblázat
A szakmai-professzionális diskurzus ideáltípusa

Indikátorok	Szakmai-professzionális diskurzus
A narratíva természettörténete	Ciklikus
Tartalma	Az átrendezés technikai vetületei
Alanya	Az átalakítási terv
A Fötér átalakításával szembeni attitűd	Pozitív, alkalmazó
A központi szimbólumok	Kolozsvár, Mátyás, Fötér, Mi, környező épületek (New York kávéház, Rhédey-palota, Kakasos-ház, Szent Mihály templom)
A magyar múlt szerepe	Nem releváns
A diskurzus funkciója	Tájékoztatni
A Fötér funkciója	Közösségi, összkolozsvári integrációs
Jellege	Argumentatív
Alkalmazott eszközök	Leírás
Helyi hatalommal szembeni attitűd	Pozitív
Negatív értelmű fogalma(i)	Használaton kívüli terek
Tematizált történelmi momentumok	-
Tárgyalt toposzok	Fötér-átalakítás, Mátyás-szobor restaurálása
Forrása	<i>Szabadság</i> (Címlap, Vélemény oldal), <i>Transindex</i>

Az alternatív-generációs diskurzus

Ez a típus a modernista diskurzushoz áll a legközelebb. Kronológiai sorrendben a legújabb; a tér új arculata által adott lehetőségek nyomán alakult ki, reakcióként (annak kapcsán, hogy itt koncerteket, különféle fesztiválokat rendeztek, amit a radikális változásellenes diskurzus ismételt tematizált nyolc írásban). A fiatalok szórakozási lehetőségeit tematizálja, egyben az ő szórakozásra vonatkozó érdekeik érvényesítését szolgálja. Etnikailag független, korszpecifikus témára fókuszál. Az idősebb generációnak tulajdonított „fűre lépni tilos” tiltásokkal szembeni megnyilvánulás. Hatása elhanyagolható, de jelzésértékű (10. táblázat).

10. táblázat
Az alternatív-generációs diskurzus ideáltípusa

Indikátorok	Alternatív-generációs diskurzus
A narratíva természettörténete	Szituacionális
Tartalma	Fiatalok lehetőségei a Fötér használatára vonatkozóan
Alanya	Szórakozó fiatalok
A Fötér átalakításával szembeni attitűd	Pozitív
A központi szimbólumok	Központ, zene
A magyar múlt szerepe	Nem releváns
A diskurzus funkciója	Érdeket érvényesíteni
A Fötér funkciója	Közösségi, szórakozás
Jellege	Problematizáló, kérdésfeltevő
Alkalmazott eszközök	Leírás, összehasonlítás
Helyi hatalommal szembeni attitűd	Nem releváns
Negatív értelmű fogalma(i)	Kettős mérce, tabu
Tematizált történelmi momentumok	-
Tárgyalt toposzok	Szórakozási lehetőségek
Forrása	<i>Transindex, Szabadság</i> (Vélemény oldal)

Következtetések

Tanulmányomban arra a feladatra vállalkoztam, hogy a kolozsvári társadalmi folyamatokba beágyazva, a Fötér átalakítása kapcsán előállt eseménysorra vonatkozó médiadiskurzusokat tipizáljam. A diskurzusokat társadalmilag kondicionált beszédmódoknak tekintettem, ami a társadalmi valóság értelmezését fejezi ki adott társadalmi csoport érdekeit szem előtt tartva. A tanulmány központi kérdése a következő volt: *Milyen tipikus diskurzusok ragadhatók meg a kolozsvári Fötér átalakítása nyomán az írott médiareprezentációk tükrében?*

Eredményeim szerint két fő és átfogó véleményáramlat keretezi a diskurzusokat; mindkettő megjelenik a két általam elemzett médiaintézmény szövegei között. Az egyik – a domináns – *reflexív véleményvonulat*. Ez természetét tekintve érzelmi-affektív, jellege normatív, erősen értékelő. Az azonosított diskurzustípusok jó része általa meghatározott – nem véletlenül, hiszen mint láttuk, a diskurzusok sohasem semlegesek. A másik – marginális – a *relatív véleményvonulat*, ami racionális természetű, kevésbé normatív. A jellemzően híradások vagy riportok formájában testet öltő véleményvonulat sem semleges, csupán szerkezetében tér el az előzőtől: elsősorban a politikum által preferált „álca”.

A fő diskurzustípusok pedig a következők: *alternatív-generációs diskurzus, szakmai-professzionális diskurzus, radikális-változásellenes diskurzus, valamint a*

modernista diskurzusok és a konszenzusereső diskurzus (az atipikus típus elenyésző jelentőségű, ezért nem is foglalkoztam vele behatóbban). Az elemezett periódusban ezek közül elsősorban a *radikális-változásellenes diskurzusok* dominálták a közéletet.

Jegyzetek

- ¹ Kolozsvár történetéről részletesebben L. például EGYED Ákos: *A korszerűsödő és hagyományörző Erdély*, I-II., Pallas-Akadémia, Csíkszereda, 1997.
- ² Uo.; SIPOS Gábor – WOLF Rudolf (szerk.): *Kolozsvár 1000 éve*, Erdélyi Múzeum Egyesület, Kolozsvár, 2001; Kolozsvár a történetében, *Korunk*, 2006. október.
- ³ PÁSZTOR Gyöngyi: A Névtelen Hely: slumosodás Kolozsvár egyik átmeneti övezetében, *WEB Szociológiai Folyóirat*, 2003/11., 15–20. p.; Uő.: Slumosodás és elszegényedési folyamatok Kolozsváron, *Erdélyi Társadalom*, 2003/1., 51–66. p.; Uő.: Monostor(ok)-kép(ei), Monostor(ok)-tudat(ai). Kolozsvár egyik lakótelepének mentális tér-képéről, *WEB Szociológiai Folyóirat*, 2004/14., 17–24. p.; Uő.: Segregare locativă la începutul anilor '90 în orașul Cluj, *Studia Universitatis Babeș-Bolyai XLIX* p. 2005, 75–94. p.; GAL, Katalin: *Egyetemisták informális pénzszerző gyakorlatai*, BBTE Szociológia és Szociális Munkás-képző Kar, mesteri disszertáció, Kolozsvár, 2005; PÉTER László: „Feltalálni a múltat!” – etnikai közösségek mediatisált megjelenítése a Kolozsvár főterén végzett archeológiai ásatások példáján, *Erdélyi Társadalom*, 2006/2., 26–40. p.; PETROVICI, Norbert: *Problemele pieții imobiliare în Cluj*, BBTE Szociológia és Szociális Munkás-képző Kar, szakdolgozat, Kolozsvár, 2003; RUSZULY Emese: *A szocialista nagyipar munkásszállói a lakásprivatizáció után*, BBTE Szociológia és Szociális Munkás-képző Kar, mesteri disszertáció, Kolozsvár, 2005.
- ⁴ MAGYARI-VINCZE Enikő – FEISCHMIDT Margit: A Caritas és a romániai átmenet, *Replika*, 1994/3–4., 65–86. p.; MAGYARI-VINCZE, Enikő: *Antropologia politici identitare nationaliste*, EFES, Cluj-Napoca, 1997; FEISCHMIDT Margit – BRUBAKER, Rogers: Az emlékezés politikája: az 1848-as forradalmak százötven éves évfordulója Magyarországon, Romániában és Szlovákiában, *Replika*, 1999/37., 67–88. p.; FEISCHMIDT Margit: Szimbolikus konfliktusok és párhuzamos nemzetépítés. Az erdélyi nemzeti rítusokról és diskurzusokról a kolozsvári Mátyás-szobor körüli 1992-es konfliktus példáján, In: A. GERGELY András (szerk.): *A nemzet antropológiája (Hofer Tamás köszöntése)*, Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest, 2002, 112–125. p.; SZABÓ Tőhötöm: Látható és láthatatlan terek Kolozsváron, *Néprajzi Látóhatár*, XIII. évfolyam, 2004/3–4., 87–113. p.; TROC, Gabriel: A blokkok mögött, avagy a munkásnegyedek jelenlegi állapotáról, *WEB Szociológiai Folyóirat*, 2003/11., 9–14. p.
- ⁵ L.: PÁSZTOR Gyöngyi – PÉTER László: Kolozsvár mint márka. Útban egy posztmodern város felé? Szociológiai tanulmány egy erdélyi város jellegének és arculatának a változásáról, *Erdélyi Társadalom*, 2006/2., 41–58. p.
- ⁶ Uo.

- ⁷ MARCUSE, Peter: Space and Race in the Post Fordist City: The Outcast Ghetto and Advanced Homelessness in United States Today, In: MINGIONE, Enzo (ed.): *Urban Poverty and the Underclass: A Reader*, Urban Research Publications Ltd., Oxford-Cambridge, 1996, 217-233. p.
- ⁸ LEFEBVRE, Henri: *The Production of Space*, Blackwell, Oxford (UK) - Cambridge (USA), 1991.
- ⁹ PÁSZTOR Gyöngyi: *Városshociológia. Elméletek és problémák*, Egyetemi Könyvkiadó, Kolozsvár, 2006, 72. p.
- ¹⁰ Uo.
- ¹¹ NIEDERMÜLLER Péter: A város és a városi kultúra: antropológiai megközelítés, In: *Jelbeszéd az életünk*, Osiris-Századvég, Budapest, 1995, 555-565. p.
- ¹² CASTELLS, Manuel: *End of Millenium*, Blackwell Publishers, International Edition, 2004.
- ¹³ A kérdésről részletesen L. PÁSZTOR-PÉTER: *i.m.*
- ¹⁴ Uo.
- ¹⁵ PETROVICS: *i.m.*
- ¹⁶ Jelen tanulmányban arra törekszem, hogy a tervre és a megváltozott tér esztétikai arculatára vonatkozóan semmilyen értékítéletet ne fogalmazzak meg.
- ¹⁷ A konfliktualizmus Marx szociológiájára vezethető vissza (COLLINS, Randall: *Four Sociological Traditions*, Oxford University Press, New York - Oxford, 1994). A paradigma alapja gazdasági természetű. Hegel nyomán azt tartja, hogy az ember és az emberi közösségek helyzetét a történelmi környezet, kontextus határozza meg, vagyis korfüggő, amit materiális tényezők kereteznek. A társadalomban végbemenő folyamatokat az egymással versengő nagycsoportok közötti harc és konfliktus kategóriáival magyarázza. Felfogásában a nagycsoportok eltérő érdekekkel és célokkal jellemezhetők, amelyek az esetek többségében nem összeegyeztethetők. Az erőforrások volumene (legyen az anyagi, szimbolikus vagy humántőke) pedig erősen korlátozott, a hozzáférés nehézkes. Így az értük való küzdelem a társadalom menetének a természetes rendjét képezi. A konfliktus az erőforrásokkal rendelkező domináns csoportok és a kihívóként fellépő, erőforrásszegény marginális csoportok között folyik. Az ortodox konfliktualizmus központi gondolatát (a kizsákmányolást és a harcot) a későbbi neomarxisták továbbfejlesztették és teoretizálták, ilyen például a kritikai elmélet (L. RITZER, George (ed.): *Handbook of Social Problems. A Comparative International Perspective*, Sage - Thousand Oaks, London - New Delhi, 2004).
- ¹⁸ Azért esett a választásom erre a két forrásra, mert a *Szabadság* az egyetlen magyar nyelvű napilap, ami magát helyiként határozza meg (a másik, szintén kolozsvári kiadású *Krónika* című országos napilap, helyi témákkal kisebb terjedelemben foglalkozik), a *Transindex* pedig kolozsvári központtal működik, és helyi témákat rendszeresen és részletesen lefed.
- ¹⁹ Objektív változók és értékeik: K2. Forrás (Szabadság/Transindex), K3., K4., K5. Megjelenés időpontja (Év, Nap, Hónap), K6. Szöveg típusa (Híradás, Riport, Interjú, Vélemény, Szakértői elemzés, Olvasói levél, Hivatalos nyilatkozat, Kommentár, Kerekasztal, Egyéb), K7. Szerző neve, K8. Szöveg jellege (Tárgyilagos-objektív,

- Személyes, érzelmi-affektív, Értékelő-szembesítő, Tudományos-szakszerű, Értékelhetetlen, Más), K9. Központi kérdéskör (Mátyás-szoborcsoport restaurációja, Főtér átalakítása-kivitelezése, Főtér hivatalos átadása), Zászlórudak felállítása, Mátyás-szoborcsoport avatása, Főtér kérdésköre általában, Főtéri rendezvények, Iorga-tábla, Parkoló, Kolozsvári Magyar Napok, Piac, Egyéb), K13. Központi szimbólumok.
- ²⁰ Kvalitatív változók: K10. Főtér átalakításával szembeni attitűd (Negatív, Semleges, Pozitív, Értékelhetetlen), K12. A román közösséggel szembeni attitűd (Negatív, Semleges, Pozitív, Nem érvényes, Értékelhetetlen), K14. A magyar múlt jelentősége a narratívában (Nagyon magas, Magas, Közepes, Alacsony, Nagyon alacsony).
- ²¹ L. bővebben: KRIPPENDORF, Klaus: *A tartalomelemzés*, Balassi Kiadó, Budapest, 1995.
- ²² BABBIE, Earl: *A társadalomtudományi kutatás gyakorlata*, Balassi Kiadó, Budapest, 2003, 156. p.
- ²³ A diskurzusban konkrét beszédhelyzetek és a beszédmodok komplex struktúrái nyilvánulnak meg, ami a szerző és az olvasó/befogadó közötti kapcsolatban nyer értelmet. A diskurzus mint narratív valóság kulturális terméknek tekinthető, jellemvonásait döntően meghatározzák a kialakító (megfogalmazó) társadalmi csoportok szociokulturális jellemvonásai, ezek társadalmi céljai és érdekei, világnézeteik. A diskurzusok nem csupán tartalmilag és jelentésbelileg térnek el egymástól, hanem rendszerint eltérő diskurzív stratégiát is követnek: a „beszélők” másképpen „beszélnek”, más szimbólumokat és valóságfelosztó és -értelmező eljárásokat is használnak (FOUCAULT, Michel: *A diskurzus rendje*, *Holmi*, 1991/7., 858–889. p.). Ezek a diskurzusok – akár a mögöttük álló társadalmi csoportok – vetekednek, rivalizálnak egymással, a domináns narratív valóságteremtő pozícióért – a nyilvánosságban. A diskurzusokban éppen ezért jól megragadhatók azok a mikroszociális minták, amelyek jellemzik őket, illetve azok az etnikai, ideológiai állapotok, amellyel leírhatók a különböző beszélő csoportok. Tehát a „szabályszerűséget követő társadalmi beszéd” (Uo., 859. p.) vagy a „beszéd” nyilvánosan célkövető kommunikatív cselekvések (HABERMAS, Jürgen: *A kommunikatív cselekvés elmélete*, ELTE BTK, Budapest, 1996), olyan társadalmi termékek, amelyek szerves és folyamatos kapcsolatban állnak a kommunikáció kontextusával, amelyben létrejönnek. Az elemző célja: *A beszéd és beszédhelyzet* esetében a konkrét szövegek és a kontextus leírása és értelmezése.
- A diskurzus üzenete (jelentése) nem az elszigetelt szövegekben, hanem a szövegek egymáshoz való kapcsolatában, illetve a *beszélés helyéhez kötve* a szimbólumok, szavak, szintaxisok által közvetített jelentésmező által érthető meg. Ettől lesz a narratíva a konstruált diskurzus, vagyis kulturálisan kondicionált szöveglánc, ami tárgyalt jelenséghez kapcsolt jelentések hálójának szintjén ragadható meg (RICOEUR, Paul: *Eseuri de hermeneutică*, Humanitas, București, 1995). Ebben az értelemben a diskurzusnak nincsen ideje: múlt, jelen és jövő egyetlen momentumba sűrűsödik; atemporális, hiszen egyszerre beszél múltról, jelenről és jövőről: metaforikus (SZABÓ Márton: *A metaforikus politika*, *Politikatudományi Szemle*, 1994/3., 91–110. p.), szimbolikus (SEARS, David O.: *Szimbolikus politika. Társadalomlélektani elmélet*, In: HUNYADY György (szerk.): *Történeti és politikai pszichológia*, Osiris, Budapest, 1998, 608–638. p.)

és fikció. A diskurzus egy „cselekvést utánoz” (RICOUER: *i.m.*, 146. p.), időbelisége és megérthetősége a cselekvés időbeliségével és megérthetőségével társul. A diskurzusban követett logika – egyébként a nyelvhez hasonlóan – metaforikus, egy előzetesen az „élővilág” által kidolgozott metaforarendszert feltételez. Magyarán, a diskurzus átvesz, módosít, adaptál – aktualizálás, ami a múltból táplálkozik, de a jövőre vonatkozik, bár a jelenről beszél (PÉTER: *i.m.*). A diskurzusokról részletesen L. VAN DIJK, Teun, A.: *The Role of Discourse Analysis in Society*, In: VAN DIJK, Teun, A. (ed.): *Handbook of Discourse Analysis*, Academic Press, London, 1985.

²⁴ BOURDIEU, Pierre: *Language and Symbolic Power*, Polity Press, Cambridge, 1994.

²⁵ KÁLMÁN C. György: *Az irodalom mint beszédaktus*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1990.

²⁶ VILCSEK Béla: *Az irodalomtudomány provokációja*, Eötvös-Balassi, Budapest, 1995.

²⁷ Az eljárás logikái műveletéről L. részletesebben: FABINY Tibor: *A hermeneutika tudománya és művészete*, In: Uő. (szerk.): *A hermeneutika elmélete*, Ikonológia és Műértelmezés 3. kötet, Szeged, 1987, 5–16. p.

²⁸ Részletesen L. WEBER, Max: *Gazdaság és társadalom I. A megértő szociológia alapvonalai*, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1987, 38–51. p.

²⁹ Például a szintén kolozsvári kiadású *Krónikában*, vagy akár a helyi rádiókommentárokból (Kolozsvári Rádió és Paprika Rádió).

³⁰ E tekintetben az internetes fórumokon megragadható álláspontok és kommentek a tanulmányban vázolt fő diskurzustípusok valamelyikébe illeszthetők, annál is inkább, hogy a cikkek keretet, formát és alaphangot szolgáltattak, tehát eleve meghatározták a reakciók horizontját és terminusait. Erre egy előzetes, exploratív és tájékozódó szándékkal végzett mikroexploratív olvasat szolgált. Ennek ellenére e szövegek beemelése az elemzésbe a jövőben érdekes adalékokkal szolgálhat.

³¹ Nem törekszem részletesen bemutatni a tér arculatváltozásának társadalomtörténetét, csupán a megértéshez okvetlenül szükséges támpontokat tisztázom.

³² A kérdésről L. PÉTER: *i.m.*

³³ A 2006-ban elfogadott terv csak részben valósult meg. A tér keleti és nyugati oldalán semmilyen munkálatokat nem végeztek, bár ezeket is gyalogosövezetté kellett volna átalakítani. A Főtér északi oldalán 2010 nyarán autósparkolót alakítottak ki, ami egyébként az eredeti tervekben nem szerepelt. A megrendelő, a Kolozsvári Polgármesteri Hivatal a jelenlegi válságra, az autós igényekre hivatkozik az átalakítás megtorpanása miatt. A parkolót ideiglenesnek tekintik.

³⁴ A Iorga-táblát a rendszerváltás után, 1992. december 1-jén helyeztette vissza a talapzatra Gheorghe Funar nacionalista polgármester. A tábla fontos része és kelléke volt a kilencvenes években zajló etnikai jellegű szimbolikus térfoglalásnak (L. FEISCHMIDT: *i.m.*). A felirat a király tekintélyét volt hivatott dekonstruálni, és egyben román származását kihangsúlyozni (a táblaállítók szándéka szerint). A tábla a két világháború között még állt a szobor talapzatán. Neve Nicolae Iorga román történész és politikus után ragadt rá, aki a táblaállítást kezdeményezte; saját állítása szerint ezzel megakadályozva, hogy a Trianon utáni román állami adminisztráció lebontsa. A restaurálási tervek szerint a tábla nem került volna vissza a szobor elé.

- ³⁵ Ez a szám lényegében kimeríti az összes cikket, ami a Fötér-témában megjelent. A 2006-ban megjelent *Transindex*-cikk csak azért került bele a mintánkba, mert ebben (interjú formájában) a későbbiekben kivitelezésre kerülő tervet egy építész szakember részletesen taglalta. A szöveg annyiban meghatározó lesz, hogy alapját képezi egy későbbben kibontakozó diskurzustípusnak, aminek a narratív keretét és formáját adja.
- ³⁶ A Fötér a rendszerváltás után folyamatosan a kolozsvári sajtó és közélet figyelmének központjában állt. 1992 és 2004 között (amikor a szélsőségesen nacionalista Gheorghe Funar volt a polgármester) állandó napirendi témát képezett. 2004 után azonban, ahogyan az akkor megválasztott Emil Boc fokozatosan leépítette a funari korszak köztéri szimbolikáját (román nemzeti színű padok, szemetesek, zászlók, parkolóhelyek, parkolásgátlók, az archeológiai ásások gödreit fokozatosan felszámolták), a „térügy” megszűnt mint égető és központi téma.
- ³⁷ A szövegeket analitikusan a központi toposzuk mentén kategorizáltam.
- ³⁸ A szövegek jellegét tartalomelemzés során állapítottam meg, a kategóriákat BOWKER, Natilene: *Academic Writing*, Massey University, Auckland, 2007 kézikönyve alapján adaptáltam.
- ³⁹ Mindez jelzi, hogy a téma kapcsán széles lefedettség van (álláspont és jelleg szerint).
- ⁴⁰ A fogalom Turnertől származik, aki a primitív társadalmakban a nyílt közösségi konfliktusokat kutatta, azok megoldási mechanizmusait (TURNER, Victor: *Dramas, Fields, and Metaphors: Symbolic Action in Human Society*, Cornell University Press, Ithaca-London, 1975). Rájött, hogy helyi gyakori konfliktusok és a rokonsági rendszer között kapcsolat van. A konfliktusok mögöttes indítékainak a feltérképezése érdekében törekedett azoknak a módzatoknak a megértésére, amivel a helyiek ciklikusan mérsékelik, megoldják és kizárják a konfliktusokat az életükből. Turner a társadalmi dráma fogalmát a Ndembu társadalmi szerkezet belső rejtett ellentmondásosságából eredő konfliktusok mögöttes okainak a megállapítására használta.
- ⁴¹ Jelen tanulmányban a cikkek szerzőit nem említem. Az empirikus anyag elérhető a *Pro Minoritate* folyóirat honlapján (www.prominoritate.hu).
- ⁴² A megnevezés a Fötér-vitában merült fel, ezért én is ebben a formában alkalmazom.
- ⁴³ FOUCAULT: *i.m.*